

Sven Lütticken

ROSEN(S) NAVN – FRAGMENTER AV EN SAMTALE MED ROSE HAMMER

Sven Lütticken er kunstkritiker, kurator og kunsthistoriker og regelmessig bidragsyter til kunstpublikasjoner som *New Left Review*, *Texte zur Kunst*, *e-flux journal*, *Grey Room* og *Afterall*. I denne samtalen snakker han med to av individene som utgjør kunstnerpersonaen Rose Hammer.

Rose Hammer er en kunstnerpersona bestående av et varierende antall individer. **Rose Hammer 1 (RH1)** og **Rose Hammer 2 (RH2)** er medlemmer.

ROSE HAMMER 1 Ideen om en kollektiv forfatterpersona kalt Rose Hammer var noe vi kom opp med for å motvirke tregheten forbundet med individuelle kunstneriske forfatterskap; CV, bilde, stil, forventninger osv.

ROSE HAMMER 2 Navnet «Rose Hammer» stammer delvis fra en besynderlig ikonografisk nyvinning som fant sted blant sosialistiske og sosialdemokratiske partier i Europa post-1968. Etter hva vi har sett, var det franske Parti Socialiste den første venstrepolitiske grupperingen til å bruke en rose som sitt symbol – den velkjente logoen fra 1969 med rose og knyttneve. Ikke lenge etter var rosen mer eller mindre universelt innført som en visuell identitet for sosialismen, på bekostning av mer «militante» bilder på arbeiderkamp, som hammer, fakkell, tre piler osv. Rosen og hammeren bærer i seg triumfen for det sosialistiske prosjektet i Europa, så vel som dets påfølgende fiasko. Dessuten er Rose Hammer et flertydig og i grunnen internasjonalt navn, ordene betyr det samme på engelsk, tysk og flere skandinaviske språk.

Rose Hammer er en øvelse i å arbeide sammen og ta i bruk elementer fra 1920- og 30-tallets «Workers' Theatre Movement», for eksempel talekor. Det blir sikkert konflikter på veien, og våre forsøk vil muligens mislykkes på miserabelt vis (som så ofte med slike idealistiske opplegg). Men når våre forgjengere greide å snakke unisont og samles rundt en felles sak, hvorfor skulle ikke vi få til det samme? Selv om noen av oss har spilt en større rolle enn andre i prosjektets innledende faser, har vi et håp om at Rose Hammer skal vokse til å bli en flatt strukturert enhet hvor enhver stemme tillegges samme vekt. Slik blir Rose Hammer også et eksperiment på det å gi avkall på individuelt eierskap. Ved å slutte seg til Rose Hammer vil hvert medlem få like mye av æren (eller skylden) for verkene kollektivet produserer.

RH 1 Rose Hammer er verkets opphavsperson: en kollektiv persona bestående av et varierende antall individer. Navnet «Rose Hammer» refererer (om enn ikke utelukkende) til: a) hammeren inngravert i Henrik Ibsens gravstein i Oslo, b) det tidligere symbolet for den norske arbeiderbevegelsen, c) et berømt sitat tilskrevet Brecht: «Kunst er ikke et speil holdt opp mot virkeligheten, men en hammer til å forme den med» og d) rose/knyttneve-symbolet (se over). Så ja, vi er sosialister, vi er agitprop, vi er brechtianere, vi går for en dialektisk, didaktisk og kollektiv tilnærming. Vi representerer et møte mellom eksperiment i form og radikalisme i tanke.

Gruppen består nå av 15–20 individer fra flere generasjoner. Noen av oss holder fram med arbeidet med hendelsene på Grini, men gruppa er også opptatt med å bygge seg opp som kollektiv gjennom øvelser, sanger, cameraderie og en nettside som hjelper oss til å kontrollere informasjonen som spres om oss. Det er mange utfordringer knyttet til et slikt kollektivt kunstnerskap: Noen av medlemmene trenger og etterlyser en leder, det er vanskelig å delegere oppgaver uten å virke autoritær, det tar lengre tid å ta avgjørelser. Vi er i høyeste grad klar over vanskelighetene ved gruppedynamikk, vi merker en atmosfære av både nostalgi og endetidsfølelse, og hver og en av oss vier seg uunngåelig til det vi individuelt er best på, slik at det oppstår en arbeidsdeling innad i gruppa.

Rose Hammer, *Nasjonale Episoder: Grini og Norges mulige framtid*, performance på Påfuglen Perlen i Hammersborggata, Oslo, 26. mai 2019

Griniforliket

RH 1 *Nasjonale episoder* er noe litt annet enn et tradisjonelt biennale-prosjekt. Det bærer på et håp om å få være et sted for samtaler om historie og historier, om narrativ og narrativer. Ideen springer ut av en analyse av romanen *Pesten* av Albert Camus og en opera av Roberto Gerhard basert på romanen. Fra denne analysen utledet vi en narrativ struktur som potensielt kunne anvendes på ulike historiske, sosiale og politiske situasjoner og hendelser. Selv om de var ulike, kunne de gjenfortelles ved hjelp av samme narrative struktur. Og derfra kom tanken om at en slik narrativ/dramaturgisk struktur også kunne brukes på sentrale begivenheter i norsk historie. Dette ledet til ideen om *Nasjonale episoder*: vi skulle skrive og framføre en rekke korte teaterstykker, i «Lehrstücke»-tradisjonen etter Brecht, som kunne snakke til et bredt publikum om noen vesentlige hendelser fra Norges historie. Tanken er selvfølgelig ikke noen slags episk bearbeiding, snarere å rekonstruere disse hendelsene, igjen i fotsporene til Brecht, kanskje til og med Genet, ved hjelp av huslige hverdagsscener som funker greit å spille ut på en scene.

Første del vil konstrueres ut fra en anekdote Johan Galtung fortalte på et radioprogram. Galtung nevner det såkalte «Griniforliket», som var et møte mellom krigsfanger fra Arbeiderpartiet og Høyre som etter sigende fant sted i brakke 12 på Grini fangeleir våren 1945. Her ble kursen for Norges politiske framtid staket ut, kort tid før tyskerne kapitulerte.

RH 2 Vi intervjuet Galtung, som er spesialist på Norges historie under den kalde krigen, og hvis far August var internert på Grini under andre verdenskrig. August Galtung er hovedkilden til historien om disse uformelle møtene som fant sted våren 45. Galtung vektlegger samarbeidsånden blant fangene, som hadde felles skjebne og felles fiende, og som maktet å danne vennskapsbånd på tvers av klasseskillinger. Hans påstand er at disse representantene for Arbeiderpartiet og Høyre inngikk en avtale som innebar at venstresiden skulle gå med på en mer vestlig orientering i utenrikspolitikken, snarere enn å knytte bånd til Sovjet (her er det verdt å nevne at Arbeiderpartiet var medlem av Komintern fram til 1924, og at Den røde armé nettopp hadde befridd Finnmark da disse møtene fant sted på Grini). Til gjengjeld måtte Høyre sverge på at de ikke ville stå i veien for innføringen av en velferdsstat i Norge. En følge av Griniforliket ble at Norge aksepterte Marshallhjelpen, gikk inn i NATO i 1949 og har vært under innflytelse fra USA siden. En annen ble at Norge fikk gratis helsehjelp, gratis utdanning, sterke fagforeninger og høy skatt til de rike. Da oljen i Nordsjøen, som etter hvert skulle bli kilden til Norges enorme rikdom, ble oppdaget i 1969 (med hjelp fra amerikanske selskaper), ble oljeindustrien raskt nasjonalisert slik at hele befolkningen skulle få ta del i utbyttet.

Historien om Griniforliket er en fascinerende fortelling om hvordan personlige relasjoner mellom noen få individer fikk vidtrekkende konsekvenser for Norge som nasjon – absolutt verdt en dramatisering for scenen. Men hvordan skal vi forstå det? Er dette en gladhistorie om konsensusssøken og broderlighet (langt unna vår egen tids polariserte klima) eller en mørk fortelling om politisk hestehandel og idealer på billigsalg? Betydde Griniforliket Norges redning fra totalitær Sovjet-kommunisme eller innførsel av smitte fra en amerikansk type individualisme som stadig fortsetter å ete opp landets sjel? Norge er en av verdens mest egalitære nasjoner, men har også en innvandringspolitikk som er blant Europas strengeste. Hvordan kan man forsone denne motsetningen?

Historie bak lukkede dører

RH 1 Camus' *Pesten* (skrevet under andre verdenskrig og utgitt i 1947) og Griniforliket er samtidige. Vi jobber med å indentifisere viktige øyeblikk i Norges historie som formet landet til det det er i dag – men gitt de praktiske utfordringene, som at Rose Hammer består av ca. 15 amatørdramaturger og -skuespillere, og at vi har begrenset med ressurser, må vi være smidige og fleksible for å kunne presentere våre produksjoner hvor som helst, med minimalt med forberedelser. Vi sikter på huis clos-produksjoner: gjennomførlige, fleksible, billige og effektive. Et annet viktig punkt er troen på at man har nådd slutten på verdensordenen som ble bygd opp etter andre verdenskrig, basert på legitimiteten fra seieren over fascismen – «bygd over millioner av lik», som Commune Eins i Berlin pleide å si. Denne troen er ikke gyldig lenger – fascismen viser sitt grimme ansikt igjen. Vi prøver å forstå den verden vi er på vei mot, ved å gjøre nye analyser av klassikerne som skapte vår verden, så vel post-andre verdenskrig som post-1968.

RH 2 Jeg håper Rose Hammer kan skape et rom for å tenke rundt det norske sosialdemokratiets historie og mulige framtid. Norge som nasjon har opplevd en ekstraordinær økning i levestandard i løpet av en relativt kort tidsperiode. Min generasjon er blitt født inn i velstand og likhet, har ingen minner om kampene som for under et århundre siden la grunnlaget for alt dette – og er på mange måter velferdsstatens «bortskjemte drittinger». Vi kunstnere nyter godt av gratis utdanning og stipendordninger, som i alle fall teoretisk sett gjør det mulig for hvem som helst å følge sitt kunstneriske kall, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Mange av støtteordningene kom til som følge av fagforeningsarbeid, for eksempel gjennom Kunstneraksjonen-74. Norske kunstnere høster fortsatt godene av de seirene som aktivismen vant på den tiden. Men det er ikke mye takknemlighet å se, verken i kunstfeltet eller samfunnet for øvrig, og det er liten interesse i å utforske kollektive arbeidsmetoder. I den nasjonale politiske debatt blir betegnelsen «sosialist» oftere og oftere brukt nedsettende, og angrep på såkalt «kulturmarxisme» er blitt mer og mer vanlig.

RH 2 I organiseringen av vårt kollektiv har vi latt oss inspirere av arbeiderbevegelsens amatørteatergrupper fra mellomkrigstiden. De såkalte «tramgjengene», opprinnelig et fenomen i Sovjetunionen, ble utbredt i Norge på 1930-tallet (TRAM er et akronym for Teatr Rabotsjej Molodjosji – «Arbeidernes ungdomsteater»). Tramgjengene ble i sin tid sett på som et viktig redskap i valgkampanjer og utdanningspromotering. Disse amatørensemblene ble heiet fram for sin fleksibilitet og sitt allsidige repertoar, fra sang og sketsjer til tale- og bevegelseskor. Med enkle midler, og begrenset med sikkerhetsnett, kunne tramgjengene (beskrevet som «stridsgrupper») like enkelt opptre på fortauet som på scenen.

Det sier seg selv at det å lene seg så tungt på historiske formater, som *agitprop* fra 30-tallet, medfører visse fallgruver. Det er lett å ende opp med å romantisere en fortid som har lite å gjøre med samtidens sosiale og politiske realiteter. Men samtidig mener vi det er vel verdt å skape forbindelser med sosialismens folklore for å oppnå en bedre forståelse for vår egen nyere historie. Eller for å si det slik: Få en følelse av de lenkene våre forfedre maktet å kaste av seg, i en tid som smir nye og tyngre lenker, gjennom deltidsarbeid, utkonkurrerende teknologi, økt ulikhet og oppløsning av sosiale sikkerhetsnett. Slike kollektive forholdsregler kan kanskje styrke vårt eget forsvar mot mekanismene som søker å isolere individet fra dets medmennesker.

Allsang er like gammelt som menneskeheten, man finner det i alle kulturer, på alle kontinenter. Det er et fenomen som så å si definerer mennesket, og med en veldig god grunn: Det bringer folk sammen. Korforskere har visstnok funnet ut at etter bare noen minutter med sang vil hjerteslagene til alle sangerne i koret synkroniseres. Det er rimelig å anta at de sekulære korritualene hos arbeiderbevegelsen (særlig talekorene) var modellert etter kristen liturgi, og at ritualene hjalp til med å fylle tomrommet som hadde oppstått etter at Gud var erklært død og kirkens stilling var blitt svakere. Men korsang inkarnerer også en kollektiv ånd som langt på vei er på linje med sosialismens etos. På sitt beste kan koret fungere som en utjevner, som gir plass til et mangfold av stemmer, og som legger vekk forestillingen om den unike «stjernen». Alles bidrag er like viktig, og alle får samme følelsesmessige utbytte. Et godt blandakor er en forenende kraft, åpent for alle kjønn, aldre og etnisiteter, og på den måten en potensiell motpol til den giftige individualismen som har fått herske uhindret i verden de siste tiårene.

Jeg er gjerne den første til å innrømme at alt dette virker drømmende og utopisk. Kan vår «geriljatropp» bli et effektivt politisk våpen i en tid preget av trumpete sosiale medier? Antakelig ikke. Men nå når nasjonalismens spøkelse igjen viser sitt avskyelige hode over Europa, blir gjenopplivingen av fortidens antifascistiske teater et første steg på veien mot å overkomme vår egen lammelse. Som kunstnere kan vi ikke gjøre stort annet enn å blafre med sommerfuglvingene og håpe på det beste. Diktene og skuespillene til Brecht var heller ikke rare hindringen mot stridsvognene som rullet inn i Polen i 1939...

Så ja, vi er opptatt av den økende interessen blant kunstnere for «treningsleiren som form». I mine øyne blir øvelsen i å tenke, handle og snakke sammen med én stemme like viktig som de verkene vi måtte ende opp med å produsere. I det minste kan vi kanskje utvikle noen overlevelsesstrategier, mens vi gir vårt ørlille puff til den kulturelle motstandskraften. Forhåpentligvis blir det lærerikt for alle involverte, og hvem vet, kanskje vil det plantes noen frø blant deltakerne, som kan vokse og bære frukt i framtiden, lenge etter at Rose Hammer har sluttet å eksistere.

Rose Hammer, *Nasjonale Episoder: Grini og Norges mulige framtid*, performance på Påfuglen Perlen i Hammersborggata, Oslo, 26. mai 2019

Framtiden står uskrevet

RH 2 Hvis jeg prøver å se for meg en lysere framtid, har jeg en følelse av at det er den økonomiske vekstens galopperende lokomotiv som er (for å bytte metafor) elefanten i rommet. Ethvert politisk prosjekt verdt navnet burde selvfølgelig strebe etter å sikre et verdig liv for alle, jobbe imot utnyttning og for å garantere mat, bolig og andre grunnleggende nødvendigheter. Men i 2019, mens levestandarden er økende i mange såkalte «utviklingsland», er det tydelig at det vanvittige storforbruket vi har omfavnet her i Vesten, ikke er bærekraftig i global skala. Å holde fast på vår overdådige livsstil og samtidig nekte andre de samme privilegiene, er selvfølgelig kriminelt urettferdig. For oss finnes det ingen annen moralsk gyldig vei videre enn å kutte konsumet drastisk.

Men er det virkelig middelklassens rett til å fortsette å shoppe vi bør kjempe mot? Trump kom seg til topps som de amerikanske arbeidernes «redningsmann», med løfter om at de alle ville bli «rike» hvis han fikk bestemme. Burde vi ikke spørre oss selv hvordan vi kan gjøre alle – særlig alle verdens Trumper – fornøyde med å eie mindre? Det sier seg selv at et frivillig «innstrammingsprogram» aldri vil funke så lenge de én prosent rikeste fortsetter å fylle lommene på bekostning av det store flertallet. Ingen vil eller bør akseptere lavere lønn og mindre trygge jobber dersom den eneste effekten blir (slik tilfellet ofte er i dag) økt økonomisk ulikhet. Slike offer må gjøres frivillig og med rimelig kompensasjon – ikke i penger, men i andre og mindre kvantifiserbare typer vederlag.

RH 1 Jeg vil bare si at dagens ungdom, i hvert fall i Europa, i Brussel og i Spania, faktisk er veldig politisk aktive, og tydelig bekymrede. De demonstrerer faktisk hver fredag. Allerede nå vet de at de aldri vil bli rike, så hvorfor bry seg? De er reddere for døden enn for fattigdommen. De tar i bruk overlevelsesstrategier, og de er sterkt antifascistiske. Kanskje de ikke utgjør noe flertall, men vi var ikke i flertall for 20 eller 30 år siden heller.

Nytelsen i det ondes evige gjenkomst

RH 1 Jeg hører Don Fabrizio Corbera si «alt må bli annerledes slik at alt kan forbli som det er.» Men selv om vi tilsynelatende lever en «Groundhog Day», frykter vi at ting skal gå i spiral mot undergangen. Men det er et godt eksperiment, og jeg kan ikke unngå å tenke at vi bygger en klassisk overlevelsesstruktur, en treningsleir for apokalypsen, skjønt vi kanskje er mer opptatt av å skape (eller gjenkjenne) bildet av denne apokalypsen enn å skape effektive overlevelsesverktøy. Vi bærer alltid med oss undertittelen på filmen *Dr. Strangelove*: «Hvordan jeg lærte å stoppe med å bekymre meg og å elske bomben». Vi er både *apokalyptiske* og *integreerte*.

Man kan si at vi ønsker å bli et hemmelig selskap som ikke bare vil overleve, men også overleve med et smil. I *Fahrenheit 451* leste ikke folk bøker fordi de ville knuse det totalitære systemet – de leste først og fremst av nytelse. Og det er nytelse, om noe, som vil knuse systemet. Vi arbeider for nytelse. Nytelsen i å være sammen, i å referere til forfatterne vi elsker, poesiens trøst, nytelsen i å konstruere en solid, troverdig, velstrukturert, formmessig koherent, selvsikker og vakker forestilling. Det er vår jobb. Det er ikke vår jobb å gjøre fascister til kommunister eller foreslå et alternativ til nyliberalisme. Vi må alltid huske på at vi først og fremst streber etter en velkonstruert form, en form for intelligent poesi. Resten kommer av seg selv. Eller ikke.

